

Mali rječnik govora dalmatinske zagore

Dimić, Tina

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:375352>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-28**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

TINA DIMIĆ
DIPLOMSKI RAD

**MALI RJEČNIK GOVORA DALMATINSKE
ZAGORE**

Zagreb, kolovoz 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Zagreb)

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Tina Dimić

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Mali rječnik govora Dalmatinske zagore

MENTOR: prof.dr.sc. Đuro Blažeka

Zagreb, kolovoz 2020.

Sadržaj

Sadržaj.....	3
Sažetak	5
Summary	6
1. Uvod.....	1
2. Zagora	2
2.1. Naziv	2
2.2. Zagora kroz povijest.....	2
3. Život u Zagori	5
3.1 Klima.....	5
3.2. Fauna.....	5
3.3 Naselja.....	5
3.4. Gospodarstvo.....	6
3.5. Odjeća	6
3.6. Prehrana.....	7
3.7. Vučari	7
3.8. Ženidba.....	7
3.9. Glazba	8
3.10. Ples	9
3.11. Vještine.....	10
3.12. Zanimljivosti	11
3.12.1. Nogomet	11
3.12.2. Samograd.....	11
4. Govor	12
5. Pjesme Dalmatinske zagore	13
5.1. Narodne pjesme.....	13
5.2. Moje prve rečine.....	16

6. Dječje igre iz Zagore.....	18
6.1. O igrama.....	18
6.2. IGRA ZOGE	19
6.3. IGRA PLOVKE	19
6.4. NOGOMET I ODBOJKA, uz korištenje improvizirane lopte.....	19
6.5. NA PETAKE	20
6.6. ŠTAP O ŠTAP	20
6.7. IGRA ŠIBICA.....	21
6.8. IZMEĐU DVI VATRE.....	21
6.9. ŽABICE	21
6.10. IGRA SKRIVAČA	21
6.11. LIMUNI I NARANČE.....	22
6.12. POKVARENO JAJE	22
6.13. IDE MACA OKO TEBE	22
6.14. ŠIRI, ŠIRI, ŠARENI ŠEŠIRI.....	23
7. Mali rječnik govora Dalmatinske Zagore	24
8. Zaključak.....	37
Literatura.....	38
Izjava.....	39

Sažetak

Dalmatinska Zagora predstavlja prirodno izoliran dio Dalmacije koji je proživljavao svoju svakodnevnicu u napornom radu, ali i uz pjesmu, ples i poštivanje običaja koji su oblikovali socijalne sponne njezinog naroda.

Sada više nego ikada, postoji potreba za približavanjem kulturi krajeva koji su ostali zapostavljeni, uslijed iseljavanja populacije. Očuvanje raznolikosti običaja ljudi koji su živjeli u prethodnim vremenima traži svoj put do predškolskog odgoja i obrazovanja, u mnogo većoj mjeri nego je to dosad postignuto.

U Zagori prevladava zapadni dijalekt štokavskog narječja. Leksik je pun turcizama, no vidljiv je utjecaj i Mlečana. Suživot *prošlog* i *sadašnjeg* krucijalan je za očuvanje kulture. Govor Zagore predstavlja sponu do nekih starih vremena koja imaju još mnogo toga za reći.

Ključne riječi: Dalmatinska zagora, običaji, kultura, govor, predškolski odgoj

Summary

Dalmatian Hinterland, or Zagora, is naturally isolated part of Dalmatia that has lived its daily life in hard work, but also with song, dance, and respect for the customs that have shaped the social ties of its people.

Now, more than ever, there exist the need to get closer to the culture of the areas that have been neglected, due to the emigration of the population. Preserving the diversity of customs of people who lived in earlier times seek its own path to preschool education, to a much greater extent than has been achieved so far.

The western dialect of the Shtokavian dialect prevails in Zagora. The lexicon is full of turkisms, but the influence of the Venetians is also visible. The coexistence of *past* and *present* is crucial for the preservation of culture. Zagora's speech is a link to some old times that still have a lot to say.

Key words: Dalmatian Hinterland, customs, culture, speech, preschool education

1. Uvod

Dalmatinska zagora zauzima dio Dalmacije izoliran od primorja dugim planinskim nizom što ga tvori Kozjak, Mosor, Dinara, Rilić i Biokovo. Skrivena u zaleđu Dalmacije, Zagora je proživljavala svoju sporu svakodnevnicu, uz rad, pjesmu i običaje koji i danas postoje na tom surovom prostoru prepoznatljivom po kamenu i kršu. Zagora je s vremenom postala simbol siromaštva i zaostalosti. Stanovništvo se postupno iseljavalo, u potrazi za boljim životom. Ostaje nada da će ovo nova doba procvata ekološke svjesnosti vratiti ljude u prirodu i udahnuti novi život u Zagoru. Ovaj rad nudi uvid u svakodnevnicu naroda s tog područja. Ima nešto vrijedno divljenja u tim ljudima. Osim običaja, pjesme, plesa, pa do dječjih igara, koje nudi zanimljiv uvid u njihov svijet, postoji i ta neka ponosna crta ličnosti koja se osjeti dok pričaju ljudi iz Zagore, što sam pokušala prenijeti kroz rječnik njihova govora. Istraživanje sam provela ne samo uz literaturu, već i velikim dijelom uz komunikaciju s mojom užom i širom obitelji, a posebno s mojom bakom, kojoj se bliži stoti rođendan. Ona se sjeća svega, s tugom i radošću u srcu. Život je bio težak u Zagori, ali narod se nije dao slomiti njime. Spreman na sve, samo da opstane i ostavi trag, a sad duh tog istog naroda nastavlja svoj život, kroz svoje potomke. Divlji su to Morlaci zavijeni u crno sukno što čuvaju uspomene i priče jednog minulog vremena, koje se nikada vratiti neće. Postoji potreba za implementacijom kulture ovog kraja unutar predškolskog odgoja i obrazovanja. Vrijednosti koje dolaze s time u skladu su sa onim što se nastoji postići u radu s djecom. Očuvanje kulture i različitosti običaja ljudi iz hrvatske povijesti traži svoje mjesto u predškolskoj ustanovi, pa ipak kaskamo za svijetom kada je riječ o prezentaciji vrednota naše vlastite povijesti. Ovaj rad nudi ne samo teorijski uvid u kulturu jednog naroda, nego i načine kako da ta kultura zaživi u raznim aktivnostima unutar ustanove predškolskog odgoja i obrazovanja.

2. Zagora

2.1. Naziv

Izraz *zagora* označava područje koje se nalazi *s one strane gore*. Isti izraz se odnosi i na područje koje je geografski odvojeno od ostalih područja koja su se smatrala važnijim u nekom kontekstu (Vukosav, 2011). Dalmatinska zagora ili kraće Zagora s geografskog stajališta podrazumijeva naziv koji se koristi za donekle nedefinirano područje u zaleđu srednje Dalmacije. Riječ je o prostoru koji je odvojen lancem brda i planina od obalnog i otočnog prostora tog dijela Dalmacije (Vukosav, 2015).

2.2. Zagora kroz povijest

Istraživanja pokazuju da je Zagora još u doba mlađeg paleolitika bila prilično naseljena. Zagorski kromanjonac živio je u obiteljskim zajednicama u špiljama i lovio divlje životinje. U mlađem kamenom dobu lovci postaju zemljoradnici i stočari, na što ukazuju nalazi iz Trilja. Tijekom bakrenog doba izrađuju se brojni predmeti od metala i pripitomljuju se konji, što se vezuje uz cetinsku kulturu. Od manifestacija u prilog tome govori Sinjska alka. Razdoblje brončanog doba predstavlja nakit i oružje, poput onog nađenog kod Drniša (Rapanić, 2000).

Polovicom drugog stoljeća stare ere zemljopisne vrijednosti Dalmacije privukle su Rimljane, pa u tom periodu Rimljani u potpunosti reorganiziraju Zagoru, uvode nove poljoprivredne kulture, navodnjavaju tlo te grade seoska gospodarstva. U ranom srednjem vijeku, na ta područja nadiru slavenske grupe naroda, među njima i Hrvati, koji razaraju, ali dijelom i prihvaćaju rimsku kulturu. Zagora iz ovog razdoblja puna je kamenih svjedočanstava o kraljevstvu Hrvata kojem je bila kolijevka (Rapanić, 2000). Stranica *geni.com* navodi da je Zagora za vrijeme turske vladavine, od polovice 16 st. do kraja 17st., tvorila jednu upravnu jedinicu, odnosno *nahiju*. Nakon toga, za vrijeme mletačke vladavine prestaje biti upravnom jedinicom, međutim, ime se zadržalo sve do današnjeg vremena. One općine koje se i danas nalaze u Zagori su Unešić, Lećevica i Prgomet.

Danas je Zagora ostala očuvana zahvaljujući upravo izoliranosti koju je pretrpjela, takva je privlačna Zapadu koji takvu čistoću već odavno nema. U tome se krije nada da će se život jednom vratiti na te kršovite prostore. Svijet trenutno ide u smjeru ekologije i težnje za jednostavnijim životom usred kaosa moderne svakodnevnice. Na takvom tržištu Zagora bi lako mogla pronaći svoje mjesto.

Slika 1: Zagora u Zemljopisnom atlasu RH (1993)

Izvor: *Percepcija prostornog obuhvata Zagore u odabranim kartografskim izvorima* (Vukosav, 2015)

Slika 2: Prikaz Dalmatinske zagore. Današnja srednja i djelomično sjeverna Dalmacija (Splitsko-dalmatinska županija i Šibensko-kninska županija)

Izvor: <https://www.geni.com/projects/Dalmatinska-Zagora-Dalmatian-Hinterland/41360>, 1.9. 2020.

3. Život u Zagori

3.1 Klima

Klima je većinom submediteranska, što ukazuje na to da su ljeta vruća po danu, a po noći zna biti hladno. Razlog zbog čega su zime oštre čak i bez snijega je učestalost bure. Snijega ima na planinskim dijelovima Zagore.

3.2. Fauna

Prema portalu dalmatinska zagora.hr, od posebnosti faune treba istaknuti čovječju ribicu, endemsku mosorsku guštericu te pjegavog daždevnjaka. Svaku od te tri zanimljive životinje dalo bi se istražiti unutar raznih, kvalitetno osmišljenih aktivnosti s djecom u predškolskoj ustanovi.

3.3. Naselja

U Zagori su karakteristični mali gradovi zbijene forme, sa trgom u središtu, formirani nerijetko u podnožju starih tvrđava. Primjer jednog takvog gradića je Drniš. Za sela je specifična suprotna forma gdje su kuće rasute po selu. Kuće su nekad davno bile građene kao potleušice, *u suvo*, odnosno bez vapna (Belamarić, 2010). Kamen za kuće se dovlačio s planine. Postojala je vještina obrade kamena koja se prenosila u obitelji.

Slika 3: Tradicionalna kuća u Dalmatinskoj zagori

Izvor: <https://images.app.goo.gl/582iXKWd3rfXo2th8>, 1.9.2020.

Slika 4: Pogled na kuću mojeg dida. Lijevo se vidi kuća za stanovanje, koja se sastoji od prostorije za boravak i prostorije za spavanje. Desno se vidi tavan, ispod kojega je nalazi prostor za blago. Prostor za blago je bio značajno veći od prostora za stanovanje, u čemu se može prepoznati važnost stoke za narod. Svako jutro na selu kod dida budila su me zvona obješena o vrat krava, spremnih za pašu. U prvom planu vidimo i grane koje su žene skupljale u ogradi i prenosile na leđima. Sva zemlja koja se vidi u daljini pripada mom didu, ali to nije značilo bogatstvo, već preživljavanje. To je bila zemlja teška za obrađivanje, pa se narod bavio pretežno uzgojem stoke.

Izvor: Privatna zbirka

Slika 5: Kameni stol usred dvorišta koji se posipao solju za blago

Izvor: Privatna zbirka

Slika 6: Utore - naselje u sastavu Općine Unešić

Izvor: Privatna zbirka

3.4. Gospodarstvo

Narod se bavio pretežno stočarstvom. Osim stočarstvom, bavili su se maslinarstvom i vinarstvom, ponajviše zbog toga što je maslina, jednako kao i vinova loza, otporna biljka koja uspijeva i na tako surovom području. Kopalo se mašklinom, a oralo ralom i plugom koji su vukli konji ili volovi. Djecu se može povesti na izložbu da pogledaju uživo kako su izgledali stari alati.

3.5. Odjeća

Žene su ljeti nosile košulju, pregaču, ječermu, pas i čarape izrađene od sukna. Zimi su nosile debele suknene haljine. Pregače su se izrađivale od vune raznih boja. Na glavi su nosile šudare (Alaupović Gjeldum, 1994). Muškarci su nosili bijele košulje sa širokim rukavima, bijeli prsluk, suknene hlače i čarape, opanke, a na glavi crvenu kapu sa crnom resicom. Unutar sklopa aktivnosti Maškare moguće je osmisliti da se djeca obuku u kreacije inspirirane odjećom ljudi iz Zagore. Te kreacije mogu zajedno izraditi odgojitelji i djeca, u danima neposredno prije svečanosti. Na svečanosti se može organizirati kraća moda revija prilikom koje će djeca iz skupine prezentirati svoje kreacije djeci iz drugih skupina.

3.6. Prehrana

Oko vatre s komina, skupila bi se obitelj u hladne večeri, nakon dugog dana teškog fizičkog rada. Majka bi polako mijesila kruh od kukuruznog brašna, pomalo nadolijevajući vodu, a potom se taj isti kruh pekao pod pekom. S izlomljenim kruhom bi se jelo pancete, ako se je imalo, a pilo se kravlje mlijeko. Lug bi poslužio da se u njemu ispeku krumpiri, koji su se jeli izdrobljeni iz velike zdjele, začinjani češnjakom i maslinovim uljem. Jelo se što se imalo. Krumpir je uspijevao na grubom tlu, zato ga je i bilo. Jelo se mnogo palente, odnosno *pure*, koja se jela s kravljim mlijekom za doručak.

3.7. Vučari

Vuk je u Zagori bio najveći neprijatelj. Otuda proizlazi stari običaj da Vučari idu po selu noseći vučje krzno. Za ubijanje vuka dobivala se i nagrada. Narod je davao što je mogao dati, a na Vučare se gledalo kao na zaštitnike. Vukovi su ugrožene životinje i ne čini se prihvatljivim da djeca uigravaju ulogu Vučara, no moglo bi se dati Vučarima neko novo zanimanje, odgovorno, zabavno i prije svega humano prema svim životinjama, poput *Službenih nagovaratelja vukova* da ne plaše ovce.

3.8. Ženidba

Ženidbeni običaji su u Zagori bili od velike važnosti. Prvo bi se dogovorili momak i cura koji su se zagledali jedno u drugo, ali ništa se nije odvijalo bez dopuštenja roditelja. Ukoliko se roditelji ne bi složili, moglo se *umaknuti*, što je značilo pobjeći zajedno, s čime se Crkva nije nikako slagala, no svejedno se događalo u narodu. Tako mlada preko noći ode živjeti u kuću od svog muža. Ako su se roditelji složili, pravio se pir. *Okrenuo bi se janjac* i slavilo se do dugo u noć. Mlada je sa sobom u kuću nosila dotu koju joj je majka pripremala u očekivanju tog dana. Majka je kupovala platno i vunu, da izradi dotu, no dio dote je bilo i ponešto iz njene vlastite dote. Bila je to često posteljina, stolnjaci, odjeća, ali i zemlja, nekretnine, ovisno o tome koliko se imalo.

3.9. Glazba

Narod je u Zagori znao uživati u glazbi koja je kratila vrijeme i uljepšavala inače surove dane pune teškog fizičkog rada. Cijenio se moćan glas, od kojega bi cijelo selo odjekivalo. Od glazbala koja su se koristila u Zagori ističu se gusle, kordofono glazbalo izrađeno od drveta koje glazbu stvara povlačenjem gudala preko žice. Gudalo je izrađeno od grane i konjske dlake.

Pjevanje karakteristično za Zagoru zove se *ojkavica* ili *ojkanje*. To je najstariji tip pjevanja u Hrvata. Tekstovi su kratki, nerijetko šaljivi i upečatljivi, različite tematike, a pjevanje se najčešće odvija dvoglasno. Pjevači mogu biti i muškarci i žene. Pjevanje je izrazito grleno, a svaki stih se završava karakterističnim produženim povikom *oj*.

U Sinju se ojkavica tradicionalno naziva *rerom*, a u Imotskom je zovu i *ganga*. Ojkavica je 2010. godine uvrštena na popis ugrožene narodne baštine, od strane UNESCO. Ojkanje bi zasigurno bila zanimljiva i zabavna aktivnost za djecu. Gusle bi se dale improvizirati od raznih neoblikovanih materijala. Moguće je nakon gledanja videozapisa na temu, organizirati unutar skupine jedan zanimljiv koncert u kojoj bi sva djeca sudjelovala.

Slika 7: Gusle

Izvor: <http://dobranje.hr/kulturna-bastina/narodne-pjesme/>, 1.9.2020.

3.10. Ples

Bulić (2016), ističe na temelju Obrazloženja iz Rješenja Ministarstva kulture RH iz 2009. godine da je *nijemo kolo* s područja Dalmatinske zagore nematerijalna kulturna baština. UNESCO ga je uvrstio na Reprezentativnu listu nematerijalne baštine još 2011. godine. Razlog tome je jedinstvenost izvedbe koja se samo u Zagori odvija u kolu koje se povremeno ili tokom

cijelog trajanja pjesme razdvaja u parove. To je ono što Zagoru izdvaja kada je riječ o nijemom kolu. Uz glazbenu pratnju tradicionalnih instrumenata i ojkavice, a u Zagori gotovo bez ikakve glazbene pratnje, plesači poskakuju u kolu ili razbijaju kolo i hvataju se u parove, nakon čega šecu svoje partnerice kao da ih žele prezentirati. Potom iznova poskakuju, povlačeći istovremeno svoje partnerice, a sve se doima jako neusiljeno i više kao improvizacija, nego uvježbani plesni pokreti. Naziva se još i *gluvo kolo*.

Slika 8: Nijemo kolo

Izvor: <http://www.visitsinj.com/hr/Etno/9/nijemo-kolo-dalmatinske-zagore>, 1.9.2020.

3.11. Vještine

U Zagori, usred tolikog kamenja, nije bilo neuobičajeno što je narod vladao vještinama klesarstva i drvorezbarstva. Od drveta su se izrađivali predmeti za kućanstvo, poput *vidra za*

misit kriv, ali i razne dječje igračke, pažljivo izrađene, a potom predivno oslikane. Danas se te igračke još uvijek izrađuju, a kupiti se mogu na raznim sajmovima u Zagori. To su iznimno kvalitetne igračke, izrađene od drveta, a oslikane u žarkim bojama zanimljivim djeci koje bi oduševile djecu novih generacija. Mnogo je ljubavi, a ne samo vještine, uloženo u njihovu izradu. Prilikom opremanja prostora odgojitelji pažljivo promišljaju što će se ponuditi djeci kao poticaj, a ovih se igračaka ne bi postidjela nijedna predškolska ustanova.

Slika 9: Tradicionalna igračka iz Zagore

Izvor: <https://morski.hr/2019/03/27/drvene-igracke-iz-dalmatinske-zagore-kulturno-dobro-koje-izumire/>, 1.9.2020.

3.12. Zanimljivosti

3.12.1. Nogomet

Prema saznanjima sa portala dalmatinska zagora, navodno se prvi nogomet igrao upravo u Dalmatinskoj zagori. Ako je suditi po nadgrobnoj steli pronađenoj u okolini Trilja koja datira iz prvog stoljeća, a prikazuje rimskog dječaka koji drži loptu šivanu od 28 komada kože što joj daje izgled tipične nogometne lopte. 1969. godine je spomenik priznat od strane FIFE, kao prva posveta nogometu.

3.12.2. Samograd

Joško Belamarić u svom Vodiču kroz Dalmaciju spominje Samograd kao najpoznatiju prirodnu atrakciju s Dinare. Stijena je to bačvastog oblika smještena na jugozapadnoj strani Dinare. Vjeruje se da su se po toj stijeni, koja pokazuje točno vrijeme u sunčane dane, ravnali stanovnici kad još satova nije bilo. Poneki stari ljudi iz tog kraja još uvijek se ravnaju po tome. Takav sat nema kazaljke, ali njih predstavljaju različiti položaji osunčanih i sjenovitih strana na Samogradu. U sedam sati ujutro sunce se sramežljivo pokaže na Uknovcu. To je greben smješten zapadno od Samograda. Zna se da je devet sati ujutro kada je cijela istočna *banda* Samograda osunčana. Kada se primakne podne, sjene više nema niti na Samogradu niti na liticama koje ga okružuju. Ova bi prirodna atrakcija mogla poslužiti kao vrijedan doprinos radu s djecom, bilo kroz dramske aktivnosti prikazivanja ovog prirodnog sata tijelom, ili kroz različite likovne aktivnosti, od kojih je modeliranje glinom samo jedna od mogućnosti.

4. Govor

Jedan jezik, poput hrvatskog, ima više svojih lica, čijim je međudjelovanjem i on sam postao kompleksan (Mićanović, 2006). Za Zagoru je karakteristično štokavsko narječje, koje je ujedno i dominantno narječje na teritoriju RH.

Prema Liscu (2003), neke od karakteristika štokavskog narječja su sljedeće:

- što ili šta kao zamjениčna riječ
- promjena -l na kraju riječi ili sloga u -o ili -a
- nastavak -a u G mn. imenica muškog i ženskog roda

Hrvati su govornici četiriju tipova štokavskih dijalekata, a to su slavonski, zapadni, istočnohercegovački i istočnobosanski (Lisac, 2003).

U Zagori prevladava zapadni dijalekt štokavskog narječja. Odraz jata je ikavski uz poneki zalutali ekavizam (rešeno). Kratki vokali, koji su nenaglašeni, često se izbacuju, kao u slučaju riječi *kobasca*, gdje je izbačen vokal -i. Često se vrši prijelaz iz -ra u -re, kao u slučaju *narasti* i *naresti* (Galić, 2016). Leksik je pun turcizama, no vidljiv je utjecaj i Mlečana, pa imamo u istom leksiku riječi poput *-tepsija* i *-bonogracija*. Galić (2016) ukazuje na prevladavajući prelazak završnog -l u -a (*plaka*), izuzev u riječima poput *stol-sto*, *vol-vo*, *sol-so*. On također ističe da su infinitivi u govoru većeg dijela Zagore redovito apokopirani (*pivat*, *slušet*).

5. Pjesme Dalmatinske zagore

5.1. Narodne pjesme

Inspiraciju za svoje pjesme stanovnici Dalmatinske zagore izvlačili su iz svoje svakodnevnice. Tako se moglo pronaći vještih rima o pastircama, junacima, planinama, prirodnim nepogodama, blagu i sličnom. Surovo je to bilo vrijeme, a stihovi su se širili narodom iz iste potrebe kao i u svakom drugom narodu, a to je potreba da se podijeli ono što čini dušu nemirnom. Sretni dani, poput dana ženidbe *vridnog* momka iz sela tražili su da se obilježe pismom. Žalost je bila lakša za podnijeti uz par mudrih stihova. Tako je i u zagori život pisao pjesme. Spominju se junačke epske pjesme o hajdučkim bitkama. Karakteristično za to područje je i pjesništvo kao izraz patrijahalnog mentaliteta koji spominje Bošković-Stulli (2003), kroz teme poput kažnjavanja nevjerne žene, što se u to vrijeme odobralo. Bošković-Stulli (2003) daje primjer stihova gdje je vidljivo da je svijetu zagore pastir ili čoban bio značajan motiv zagorske poezije:

*kuda javi tuda i projavi
niti pazi žita ni livade
u ruci mu zlatna sviralica
(pjesma iz okolice Drniša)*

Pjesme su se pisale o svemu, pa i o odlasku momaka u vojsku ili u rat. Regrutiralo se samo zdrave momke, a malo ih se takvih vraćalo, pa nije bilo neobično što su se neki momci izglednijivali ne bi li oslabili toliko da obole, da ih ne regrutiraju. Otud pjesma:

*zbogom škarti, odoše regruti,
sad se vama otvaraju puti*

(pjesma govori o tome da zdravi momci odlaze i sada dolazi vrijeme za ženidbu za vojsku nesposobnih momaka. Izvor: narodni.net)

Istu tematiku imaju i sljedeći stihovi preuzeti sa portala narodni. net:

*ratuj rate ako ćeš do vika
kad je moja poginula dika*

Od rođenja uspavankom, pa do smrti naricaljkom, čovjek zagore je živio uz pjesmu. Usmene lirske pjesme bile su dio svakog veselja, ali i žalosti.

*ja ne pivam jer je meni lipo
nit' ja pivam što je meni drago
već ja pivam da se razgovaram
sa svog srca tugu rastiravam*
(Drniš)

Mitska bića su također pronalazila mjesto u usmenim lirskim pjesmama Dalmatinske zagore. Najčešći mitski motiv bile su vile. Od povijesnih ličnosti spominje se Marko Kraljević. Česti su i magični brojevi: tri, devet i deset. Koristilo se mnoštvo epiteta: bili dvori, konji vrani, itd. (Dragić, 2008). Dragić navodi i sljedeću pjesmu:

*Goru jaši Kraljević Marko,
susrela ga ostarjela baka.
Kuda ideš Kraljeviću Marko?
Idem, bako, tražiti divojku.
Uzmi mene Kraljeviću Marko.
A šta su ti bile kose bako?
Bila sam ti mlinarica Marko.
A šta su ti grbave kosti bako?
Ovo sam ja teško noseć Marko.*

*A šta su ti krive noge bako?
Ovo sam ja čvrsto hodeć Marko.
Uzmi mene Kraljeviću Marko.
Neću bako, odnile te vile.
(Drniš)*

Dragić (2008) spominje poskočice koje su ponekad bile svirane na glazbalima, poput frule, dipla ili harmonike, a ponekad i bez glazbene pratnje. Uz njih se igralo kolo. Veoma su slične brojalicama. Na području Drniša plesalo se kolo na Badnjak, blagdanom i na raznim svečanostima. Stotine mladih plesalo je po Drnišu. Ostali su promatrali i komentirali.

Narod u zagori je uz ples, ali i uz humor lakše proživljavao nerijetko surovu svakodnevnici. Šaljive pjesme zračile su humorom, ali i ironijom, ističe Dragić (2008), te daje primjer jedne takve pjesme:

*Zapivat ću nek' se ori,
ma da cilo selo gori.
Nek' se mlade žene ljute,
da me vide kradomice.
Iz dvorišta kroz tarabe,
a za njima došepale babe.
(Drniš)*

Naricaljke nisu nastale u zagori, no zagora voli svoje tužaljke. Te pjesme su se pjevale o svakom tužnom događaju, a tuge je zaista mnogo bilo u teškoj svakodnevnici Dalmatinske zagore. U selu su postojale žene kojima je posao bio pjevati naricaljke na sprovodima. Takve žene su se u narodu nazivale narikače. One bi za svoj trud pri oplakivanju pokojnika ili pokojnice dobivale naknadu. No, nisu samo te žene znale naricati. Svaka je žena u selu mogla učiti, ako je htjela i

nije bilo neuobičajeno da se na sprovodu čuje turobni zbor isprekidanih tužnih tonova i krajnje dubokih stihova. Kao primjer jedne takve pjesme Dragić navodi sljedeću pjesmu:

*Ne plači me, staro majko moja,
teška mi je, gorka suza tvoja.
Teže mi je, u mom grobu biti,
ka' nad njime dođeš suze liti.
Idi doma, misli majko na se,
nek' nad mojim grobom trava raste.
Ne sadi mi, cvijeće u proljeće,
jer proljeće moje je uvelo.
Nisu dali cvijetu procvjetati,
a kamoli plodove pobrati.
(Drniš)*

5.2. “Moje prve rečine”

Ovo je pjesma koju sam, potaknuta pisanjem ovog rada, napisala za stariju odgojnu skupinu. Unutar projekta Zagora može se koristiti ne samo kao poticaj za aktivnosti razvoja govora, već i kao dio koncepta prihvaćanja različitosti, čemu se pridaje sve više važnosti u svijetu koji žudi za međusobnim prihvaćanjem. Aktivnost se može provesti u obliku kraće kazališne predstave u režiji djece, na poticaj odgojitelja te se naknadno proširiti u smjeru improvizacije korištenja nasumičnim odabirom odabranih riječi iz Malog rječnika govora Dalmatinske zagore. Veoma sam zaintrigirana ishodom takve jedne aktivnosti, jer me djeca uvijek zadive svojom kreativnošću. S obzirom da je riječ o starijoj odgojnoj skupini, kao pedagoške smjernice sam koristila pojmove povjerenja, ustrajnosti, suočavanja sa strahom te gradnju odnosa s ljudima u našoj najbližoj okolini.

MOJE PRVE REĆINE

Prošlo san lito sa sobon rišila
da san već puno bila mala
pa je baba kesu odrišila
da buden šesna, ki cura prava

Ošle mi tako u grad, zarana
da će mi kupit rećine, baba me zavara
kad tamo u radnji *Šjora od rećina* kaže:
“Triba probušit uši, jerbo prez toga rećine ne važe.”

Ajme straja u mene kad to mi je kazala
posli toga sve lipa riči joj badava
da neće me bolit, ništa ja ne virujen
baba mi dadne takujin, da se igran, da mirujen

E, al’ kad je onu makinju *Šjora* uvu mi primakla
s babinim takujinom u ruci, niza skale ja utekla
brža od svitlosti i puna para
lete pare, letin ja, leti i moja baba stara

drugi dan smo se u grad vratile
ne bi li jopet provale
jerbo nije lipo odustajat
ovi put smo se sve unaprid dogovorile

ne sićan se da je išta bolilo
al’ se sićan kako je babi lice sijalo
sijale su i moje rećine nove
istu su noć našle put u moje snove

6. Dječje igre iz Zagore

6.1. O igrama

Djeca su u Zagori već od predškolske dobi odlazila na čuvanje stoke, prvo sa starijom braćom i sestrama, a ubrzo i sama. Nosila su sa sobom ništa više nego malu torbu izrađenu od vune sa nešto hrane za okrjepu i štap za tjeranje ovaca, ali i za obranu istih tih ovaca od vuka, ako bi se pojavio. Vuk je bio rijetko viđena životinja, ali suživot između naroda i vuka postojao je i trebalo je biti na oprezu. Poneka su djeca imala pse sa sobom, pa su im oni pomagali držati ovce na okupu, no nije bila rijetkost vidjeti dijete od jedva pet godina kako sjedi pod stablom i pogledom prati svoje ovce. Ovce su bile život, u Zagori, što znači da je dijete osjećalo ogromnu odgovornost za njih, s obzirom da se znalo što ih čeka ako se vrate kući bez makar samo jedne ovce. Odgovornost koju su djeca imala već u djetinjstvu činila je vrijeme za igru dragocjenim. Igra se smatrala gubitkom vremena, pa su se djeca igrala nedjeljom poslije mise, blagdanom ili kad god su mogli uhvatiti malo vremena između brojnih obaveza. Djevojčice su se rado igrale zamišljanja, uloga, a mašta ih je vodila od svakodnevnice gdje su se igrale sprovoda, vjenčanja ili majčinstva, pa sve do mitologije, gdje su u trenutku postajale vile, vještice i slično. Dječaci su, s druge strane, birali igre u kojima sve pršti od nadmetanja, odmjeravanja snaga, a njihova mašta ih je pretvarala u slavne junake, hajduke, razne moćnike, dok su se novije generacije rado igrale kauboja i Indijanaca. Ponekad je neka od djevojčica imala čast biti žena u nevolji koju su hrabri kauboji morali žurno spasiti od Indijanaca. Djevojčice su od rane dobi poticane na smjernost, urednost i brigu o drugima, a kreativnost su izražavale preko ručnog rada, poput kukičanja, vještine koju su vježbale u tim brojnim satima dok su čuvale ovce. Dječake se poticalo na preuzimanje odgovornosti i kontinuirano stremljenje ka idealu muškarca koji je snažan, spretan, sposoban i odvažan. Takav dječak je provodio dane pomagajući ocu u radu, da bi čim prije mogao preuzeti što više obaveza na sebe i biti ponos svoje obitelji, pa su i igre iz tog razloga djelovale krajnje smisleno, usmjereno i bez suvišne kreativnosti. Postojao je jedan način kako nešto napraviti, a onaj tko je to mogao učiniti najbolje, taj je bio upravo to - najbolji. Lutke su postojale i u Zagori, no one su bile improvizirane od raznih materijala, poput žice, drveta ili slame, a djevojčice su često same šivale odjeću za njih. Prilikom istraživanja o igrama koje su se igrale u Zagori, mnogi su mi se rado otvorili, dok su sa osmijehom na licu uranjali u lijepa sjećanja na jedno jednostavnije vrijeme. Neke od igara podsjetile su me na igre koje sam i sama

igrala sa svojim prijateljima, što i ne čudi, s obzirom da smo svi mi bili tek prva generacija rođena izvan Zagore. Na temelju mojeg iskustva te temeljem iskustva članova moje uže i daljnje obitelji i prijatelja, prikupila sam i zapisala igre navedene u ovom radu. Navedene igre sam po potrebi dodatno prilagodila za rad u predškolskoj ustanovi.

6.2. IGRA ZOGE

To je zapravo verzija *školice*, izrazito motoričke igre koja se i danas igra među djecom. Naravno, djeca u Zagori nisu imala šarene krede, ali su imali ugljena, pa su njega koristili. Ako nije bilo ugljena pri ruci, brojke bi se pisale običnom travom, jer toga je uvijek bilo. Djeca su bacala kamenčić, čega je također bilo i više nego dovoljno u kamenitoj Zagori, na polje za poljem te skakutala na određen način koji je zahtijevao, i onda kao i danas, spretnost i koordinaciju. Ova igra ne traži prilagodbu predškolskoj ustanovi, s obzirom na to da se i danas rado igra posvuda.

6.3. IGRA PLOVKE

Plovka je mala kamena ploča na koju se stavljaju novčići, a potom se pokušava pogoditi novčićem improvizirani čunj. Ukoliko se pogodi čunj, tada dijete uzima taj novčić i prisvaja ga sebi kao nagradu. Igra traje dok je novčića. Ovu igru se može prilagoditi za vrtić tako da se koriste novčići različitih vrijednosti, što se može iskoristiti kao poticaj za usvajanje vrijednosti novca. U tom kontekstu, ovo može poslužiti kao korisna igra za stariju dobnu skupinu. Novčiće ne prisvaja sebi nijedno dijete trajno, već se sprema na sigurno za sljedeći put kada se djeca požele igrati. Osim toga, ova igra koja ima motorički potencijal, može se proširiti na način da se svaki put čunj odmiče, sve dalje i dalje, čime se zahtjevnost igre povećava.

6.4. NOGOMET I ODBOJKA, uz korištenje improvizirane lopte

Ova igra ima posebnu vrijednost, iz razloga što se može iskoristiti kao dodatak na prethodnu likovnu aktivnost. Potiče se timski rad kroz zajedničku aktivnost izrađivanja lopte od raznog odbačenog materijala kojemu će djeca zajedno udahnuti novi život, što nam također nudi ekološki pogled na aktivnost. Danas su djeca uronjena u materijalizam, dok njihova urođena

potreba za kreativnošću donosi svjež pogled na svijet igračaka. U skladu s tim funkcionira aktivnost ovog tipa. Nakon izrade lopte, djeca ju nose na igralište i igraju dobro poznate igre nogometa, odbojke, ali i ostalih igara s loptom. U Zagori su se takve igre igrale loptom izrađenom od mjehura svinje, no to nije smjer u kojemu želimo ići, u današnjem dobu.

6.5. NA PETAKE

Igra koja zahtjeva preciznost, brzinu i spretnost. Od jedne ruke se improvizira most, za što se koristi luk kažiprsta i palca. Potrebna su dva kamenčića. Jedan kamenčić se baca u zrak, a u vremenu dok isti ne padne na tlo, drugi se kamenčić treba jako brzo progurati ispod mosta, na drugu stranu. Za predškolsku ustanovu, bacanje kamenčića okolo i iznad glave može prouzrokovati ozljede, stoga ta verzija igre nije preporučljiva. Umjesto toga mogu se koristiti lagane, šuplje, loptice od plastike ili one izrađene od spužve, platna, kartona i sličnog materijala. Ova igra bi se mogla iskoristiti za usvajanje različitosti između loptica različite težine, veličine ili teksture.

6.6. ŠTAP O ŠTAP

Jedna poprilično opasna igra koja nije preporučljiva za predškolsku ustanovu. Na livadi se na jednom mjestu zabije štap, kao oznaka. Dijete u svojoj ruci drži dugi štap, kojim će snažno udariti drugi, manji štap. Cilj je da taj manji štap dođe što bliže štapu koji nam služi kao oznaka. Udaljenost se mjerila stopama ili dugim štapom kojim se udara manji štap. Taj manji štap bi letio posvuda, pa i u glavu drugom djetetu, zbog čega bi bilo sigurnije koristiti one duge rezance izrađene od spužve koji su ionako dio inventara predškolske ustanove. Manji štap mogu zamijeniti rezanci odrezani na manju dužinu, a oznaka može biti čunj, kojih također ima u svakoj predškolskoj ustanovi.

6.7. IGRA ŠIBICA

Za ovu igru koristila se samo jedna kutija šibica. Stavila bi se na kraj stola i onda palcem bacala na pod. Ukoliko bi pala na stranu na kojoj je slika, bilo bi to 10 bodova. Strana gdje nema slike značila je 0 bodova. Bočna strana donijela bi djetetu 100 bodova, a ona pak visoka strana

donijela bi 1000 bodova. Umjesto šibica ova igra se može igrati s bilo kakvom kutijicom, a može se iskoristiti za usvajanje geometrijskih oblika.

6.8. IZMEĐU DVI VATRE

Ova igra je poznatija pod nazivom *Graničari*. Igra se tako da se u ograđenom polju nalaze sva djeca osim dvoje koji igraju ulogu graničara. Potrebna je samo jedna lopta. Tom loptom oba graničara gađaju ostalu djecu, a oni koji su pogodeni, ili ispadaju ili mijenjaju graničara koji ih je pogodio. Igralo se nekoć davno, u Zagori, a igra se i danas, posvuda. U predškolskoj ustanovi teške se lopte mogu zamijeniti sa mekanim, spužvastim loptama. Također, ispadanje nije u pedagoškom duhu, stoga se može koristiti verzija gdje pogodeni mijenja graničara koji ga je pogodio.

6.9. ŽABICE

Za ovu igru je trebalo prvo pronaći dobar kamenčić. Iz mog iskustva najbolji je onaj koji je uzak, ravan i dobro leži u ruci. Taj kamenčić se, stoječki ili nagnuto u stranu, baca u baru, rijeku ili more na način da pravi *valove* dok odskače po vodi. Onaj koji je napravio najviše valova je pobjednik. Ova igra se može igrati na izletu s predškolskom skupinom, u timovima, kao aktivnost za poticanje razvoja suradničkog ponašanja.

6.10. IGRA SKRIVAČA

Igra koja se i danas igra, posvuda u svijetu. Razlika je jedino u mjestu skrivanja. Na selu su se djeca sakrivala po šumi, polju, dvorištu, ali i po kući, dok ih ne bi roditelji potjerali van, jer su radili kaos po ionako malenim prostorima.

6.11. LIMUNI I NARANČE

Igra se igra u dva tima, od kojih su jedni limuni, a drugi naranče. Jedni se skrivaju, drugi ih traže. Oni koji se skrivaju na zemlji crtaju mapu kako da ih se nađe, a onda ih ovi koji ih traže

moraju što prije pronaći. Igra potiče na suradničko ponašanje, a u predškolskoj ustanovi se može organizirati na igralištu, gdje se na jednom prostoru mogu improvizirati razne prepreke od pribora za TZK, s obzirom da se zbog sigurnosti djece ne može pratiti cijelo igralište, ukoliko je veliko i s odvojenim prostorima. Mapa se može nacrtati na papiru, koristeći flomastere ili bojice.

6.12. POKVARENO JAJE

Igra koja se često igra u predškolskoj ustanovi, u verziji s loptom. U Zagori su tu igru uglavnom igrale djevojčice. Djeca sjede u krugu, a jedno dijete ide okolo s maramicom u ruci, u smjeru kazaljke na satu. Kada potajno spusti maramicu iza leđa drugom djetetu, to dijete mora otrčati krug do svog mjesta, a ako prvo dijete stigne tamo prije njega, drugo dijete postaje novo šuljalo.

6.13. IDE MACA OKO TEBE

Slična igra kao pokvareno jaje, ali se prilikom igre izgovara i sljedeća pjesmica:

*Ide maca oko tebe
pazi da te ne ogrebe
čuvaj mijo rep
da ne budeš slijep
ako budeš slijep
otpast će ti rep*

Djeca sjednu u krug, a jedno dijete koje igra ulogu mace stoji izvan tog kruga sa loptom. Djeca pjevaju, a maca kruži. Potom krišom stavlja loptu iza leđa jednom djetetu, čime to dijete postaje miš. Kada pjesma stane taj miš mora otrčati brzo krug do svog mjesta. U isto to vrijeme maca isto juri na njegovo mjesto. Ako stigne tamo prije miša, miš postaje maca. Ako ne stigne, mora ponoviti igru.

6.14. ŠIRI, ŠIRI, ŠARENI ŠEŠIRI

Djeca stoje u krugu i drže se za ruke. Hodaju u krug zajedno u smjeru kazaljke na satu i pjevaju sljedeću pjesmu:

*Širi, širi, šareni šeširi,
bosa ja, bosa ti,
Okreni se (ime djeteta koje smo odabrali) ti!*

Dijete čije ime smo rekli treba se okrenuti i igra se nastavlja dalje. Sada to dijete koje se okrenulo izgovara ime sljedećeg djeteta koje odabere. Igra traje sve dok se sva djeca ne okrenu, a potom se pjeva ovako:

*Širi, širi, šareni šeširi,
bosa ja, bosa ti,
okrenimo se natrag svi!*

Iz samog teksta se vidi da su se ove igre u Zagori igrale djevojčice. Danas se igraju i dječaci i djevojčice, a igra se koristi u mnogim predškolskim ustanovama.

7. Mali rječnik govora Dalmatinske zagore

A

abadati (gl.) - *primjećivati nekoga/nešto; uzimati u obzir nekoga/nešto; Tija san joj prić, al' me ne abadaje.*

abit (im., m.r., jd.) - *odjeća za fratra; habit; Proša je fratar u abitu.*

adut (im., m.r., jd.) - *karta u briškuli; moćnik; nešto što pripada nekome/nečemu; Kazala mi strina da će praviti feštu tu kod nas, al sad janje bome okriću u njiovu adutu.*

ajdučica (im., ž.r., jd.) - *stolisnik; Ošla ja brat ajdučicu.*

akužati (gl.) - *optužiti; prijaviti; Akužala te je.*

alaliti (gl.) - *oprostiti; Moreš se alalit od mene.*

B

baba roga (im., ž.r., jd.) - *zla žena kojom odrasli plaše djecu u zagori; Ukrast će te baba roga.*

babine (im., ž.r.) - *nakon poroda običaj posjete roditelji i djetetu, traju do 40 dana nakon porođaja, donose se pokloni; Čula san da je dala maloj ime po svekrvi, pa joj se mater štuvala. Jeste već bili u babine? Mi nismo još, al mislimo ić u nedilju.*

babinja groznica (im., ž.r., jd.) - *stanje kada se nakon poroda roditelje moraju čuvati 40 dana od bolesti i napora. U zagori su žene radile na polju u visokoj trudnoći, a porodi su nerijetko značili smrt za ženu za vrijeme ili nakon samog poroda. Otud se uvriježilo u narodu da se roditelje čuvaju 40 dana nakon poroda što nazivamo babinjom groznicom.*

badati (gl.) - *zadirivati; provocirati; bockati; Pa jel me moraš uvik badat s tin tvojim ričima?*

badniti (gl.) - *bocnuti; Ala si me opako badnila!*

bajam (im., m.r., jd.) - *badem; Meni su najdraže slatkarije od bajama.*

bajan (pridjev, m.r., jd.) - *jadan, tužan; Bajan li si, sinko.*

bajbuk (im., m.r., jd.) - *zatvor; Vrime ti je za bajbuk, dite - govoriya je moj dobri dida svaku večē kad bi došlo vrime da se ide leć.*

balote (im., ž.r., mn.) - *kugle od metala ili drveta koje se koriste u igri balotanja(boćanja) koja*

se još uvijek tradicionalno igra u zagori; Ajmo ća bacit jednu na balote!

balun (im., m.r., jd.) - *lopta; nogomet; Oš igrat baluna s menom?*

bičva (im., ž.r., jd.) - *čarapa; Bit će ti ladno bez bičava.*

banda (im., ž.r., jd.) - *strana; S koje, live il desne bande?*

C

caklo (im., sr.r., jd.) - *staklo; Ti ćerce ko da si od cakla.*

cenat (im., m.r. jd.) - *centimetar; Priko lita sam naresla za cili cenat.*

citka (im.,ž.r., jd.) - *cjediljka; Da bi šalšu procidila, triba mi dobra citka.*

cmilje (im., sr.r., jd.) - *smilje; koristi se tradicionalno u zagori u kozmetici kao ulje, a u sušenom obliku za zaštitu prostora od insekata. U kući je uvik dobro imat ulja od cmilja, nikad ne znaš kad će ti zatribat.*

cuca (im., ž.r., jd.) - *duda za bebe; zovu je i cucin; Di ti je cuca?*

cukarin (im., m.r., jd.) - *šećer (cukar) u kocki; Ima li u tebe zero cukarina za pozajmit?*

cvit (im., m.r., jd.) - *cvijet; Divji cvit je najlipši cvit.*

cvitnica (im.,ž.r.,jd.) - *zadnja nedjelja prije Uskrsa. Običaj je nositi lovoriku i maslinu na blagoslov; Na Cvitnicu se nosi cviće na groblje.*

Č

čađavica (im., ž.r., jd.) - *prizemnica koja ima samo jednu prostoriju u kojoj se nalazi otvoreno ognjište, pa je zato sva čađava; U čađavici mojeg dida sušili se pršuti iznad ognjišta.*

čalabreniti (gl.) - *prigristi nešto na brzinu; Pričekaj me da čalabrcnem, pa ćemo ić skupa.*

čantrati (gl.) - *pjevušiti; Ti stalno čantraš.*

čanjak (im., m.r., jd.) - *velika zdjela izrađena od drveta iz koje porodica zajedno jede. Kod moje babe tako smo jeli krumpir pečen u žaru, začinjen domaćim maslinovim uljem; Iz čanjka se jide drvenim kašikama.*

čarkanje (im., sr.r., jd.) - *vračanje; kaže se još i mađijanje; bacanje magije (čarke); Ona voli čarkat, zato je se tribaš pazit.*

Ć

ćaknut (pridjev, m.r., jd.) - *luckast; kaže se još i munjen; Nisam znala da si tako ćaknut.*

ćako (im., m.r., jd.) - *otac; kaže se još i ćaća ili ćale; E, moj ćako, nije tebi lako.*

ćakule (im., ž.r., mn.) *priče; ogovaranja; Ne zanimaju mene te ćakule ni ćakulone. Ćakulona je ona koja sudjeluje u ćakulanju, odnosno ona koja voli ćakulati.*

ćer (im., ž.r., jd.) - *kćer; Ćeri moja, kad si dite bila, da narestoš, samo to si tila.*

D

dalečina (im., ž.r., jd.) - *velika udaljenost; Dalečina nas razdvaja.*

debelica (im., ž.r., jd.) - *plodna zemlja na kojoj mnogo toga uspijeva; Ne mereš nać puno debelice kod nas u zagori, usrid sveg ovog kamena i krša.*

dežgracija (im., ž.r., jd.) - *nesreća; zlo; Straj me da se ne desi kakva dežgracija.*

didovina (im., ž.r., jd.) - *djedovina; baština; Ne dam ja moju didovinu za sva zlata ovog svita.*

divendid (im., m.r., jd.) - *prapradid; Divendid je did u deveton kolinu.*

dota (im., ž.r., jd.) - *miraz; dotarica je cura koja nosi sa sobom dobar miraz u kuću u koju se udaje. To je mogla bila posteljina, zemlja, ovce, itd. Oba moja dida oženila su dotarice, ne iz ljubavi nego iz potrebe.*

durati (gl.) - *trajati; izdržati; Durala sam koliko sam mogla.*

DŽ

džigarica (im., ž.r., jd.) - *jetrica; kaže se i džigerica; obično se izgovara u množini kao crne i bile džigarice, gdje su crne jetra, a bile pluća; Dražje su mi crne džigerice od bilih.*

džin (im., m.r., jd.) - *junak; frajer; Ti si pravi džin.*

džukac (im., m.r., jd.) - *pas; kaže se još i džukela; Čiji je to džukac?*

D

đir (im., m.r., jd.) - *krug*; Učinila sam cili đir oko škole, al ga nisan vidila.

đol (im., m.r., jd.) - *blato*; Upala mu kola u đol.

đunđa (im., ž.r., jd.) - *ukras*; *ukrasna sitnica*; *kaže se i đinđa*; Jučer sam na derneku kupila pravo lipu đunđu.

E

ered (im., m.r., jd.) - *loza*; Kojega je on ereda?

erija (im., ž.r., jd.) - *prostranstvo*; Dive se kad vide kolika je to erija tu.

F

fažol (im., m.r., jd.) - *grah-i jelo i varivo*; *kaže se i važol*; Sinoć se kod Mate pojilo puno fažola.

fažolet (im., m.r., jd.) - *jelo od mahuna i krumpira koje se kuha na lešo, a potom začini sa maslinovim uljem*; Za ručak ćemo danas fažoleta i ribe.

fešta (im., ž.r., jd.) - *zabava*; *slavlje*; *veliko druženje*; Kad diplomiran, napravit ću feštu! Okrenit ćemo janjca i pivat će se do jutra.

feta (im., ž.r., jd.) - *kriška*; Evo ti nož pa nam odriži po fetu kruva.

fjaka (im., ž.r., jd.) - *pospanost*; *umor*; *usporenost*; Fjaka mi je, pusti me ća s miron.

fjok (im., m.r., jd.) - *mašna*; Zaveži kajiš u fjok, da bude zero lipše.

G

gagolj (im., m.r., jd.) - *žamor*; Nisam mogla ništa čut od tolikog gagolja.

gaj (im., m.r., jd.) - *dio brda gdje se ne smije gonit stoka (blago) na pašu*. Tamo sam te čekala, di je naš gaj.

gala (im., ž.r., jd.) - *ovca crnog runa; koristi se i za ženu crne kose; Ona je bila najlipša gala u cilom selu.*

galeša (im., m.r., jd.) - *ovan crnog runa; koristi se i za muškarca crne kose; Bija je on lip i kršan galeša.*

grij (im., m.r., jd.) - *grijeh; U nedilju ćeš moraš ispovidit taj grij popu. Grijota je krast.*

grličanje (im.,sr.r., jd.) - *kada svećenik na Sv. Blaža stavlja vjernicima svijeću pod vrat, što se radi za zdravlje grla; Pop je na misi svakome metnija šteriku ukriž pod vrat, a to ti se zove grličanje.*

I

ila (im., ž.r., jd.) - *zloća; Nije u njoj nikad bilo ile, zato smo je svi i volili.*

iljeda (im., ž.r., jd.) - *tisuća; kaže se i iljada; Iljeda je puno za dat.*

inačica (im., ž.r., jd.) - *suparnica; Kakva si mi ti to inačica?Nisi mi ni do kolina.*

intrada (im., ž.r., jd.) - *posađeno bilje na polju ili u vrtu; Sad bi tija moju intradu, jer nisi zna posijat svoju kad je bilo vrime.*

invišan (pridjev,m.r., jd.) - *zaljubljen; opčinjen; opsjednut; kaže se i infišan; Inviša se u ženske (Postao je opčinjen ženama.)*

invormacija (im., ž.r., jd.) - *informacija; Daj mi bolju invormaciju, pa ću ti možda i moć pomoć.*

isti (gl.) - *jesti; kaže se i jisti; Prvo ćemo radit, a tek onda ist.*

J

jačanje (im., sr.r., jd.) - *borba; Ako triba jačat ćemo se. Nije mene straj.*

jaketa (im., ž.r., jd.) - *jakna; Dodaj mi tu jaketu, da ti zašijem botun.*

jamiti (gl.) - *uzeti; Tko je jamio, jamio je.*

ječim (im., m.r., jd.) - *ječam; Skuvala sam ti varivo od ječima.*

jorgan (im., m.r., jd.) - *poplun; Kad okrene bura, ona ne može spavat bez jorgana.*

K

kaca (im., ž.r., jd.) - *duboka posuda*; Pukla nam je kaca za kupus.

kacavida (im., ž.r., jd.) - *odvijač*; Bez kacavide ne moremo napraviti posa.

kacivola (im., ž.r., jd.) - *zaimača, okrugla posuda s drškom za juhu*; *kaže se i kaciola*; Dodaj mi kacivolu, oladit će mi se juva.

kajiš (im., m.r., jd.) - *remen*; Stegla sam kajiš, gladna su vrimena.

kala (im., ž.r., jd.) - *ulica*; Dobro znan tu kalu.

kamara (im., ž.r., jd.) - *soba*; Di ti je mater? Eno je u kamari, spava.

kazati (gl.) - *reći*; Kazala mi mater da ne smim pričati šta nije istina.

kvintal (im., m.r., jd.) - *mjera za stotinu kilograma*; Bome, momak ka od stine odvaljen. Taj mere ponit i više od kvintala.

L

lajona (im., ž.r., jd.) - *žena koja previše priča; ona koja ne čuva tajne*; Da sam znala da si taka lajona, ne bi ti ništa ni pričala.

lavorati (gl.) - *raditi*; Tribamo lavorati, ako mislimo zaraditi paru.

led (im., m.r., jd.) - *hladnoća*; Uvuka mi se led pod kosti.

ledina (im., ž.r., jd.) - *travnata ravnica*; Čekam te na ledini.

ligati (gl.) - *lijegati*; Uvik me umor uvati kad dođe vrijeme za ligati.

likarija (im., ž.r., jd.) - *lijek*; Ako ne uzmeš likariju, umrit ćeš. Ti si moja likarija.

linguza (im., ž.r., jd.) - *lijena žena*; E baš si prava linguza. Ža mi dikod šta san te oženija.

lipost (im., ž.r., jd.) - *ljepota*; *kaže se i lipota*; Da mi je tvoje liposti, bila bi sritnija u ljubavi.

lisa (im., ž.r., jd.) - *plot; ograda*; Sićan se kako san skakala priko te lise još dok san dite bila, a eno je još uvijek stoji. Samo više nema nikog da ju priskače.

litret (im., m.r., jd.) - *fotografija*; Na tavanu sam našla stari litret.

lumpovati (gl.) - *tulumariti*; Sutra ćemo skupa lumpovati na fešti.

lužina (im., ž.r., jd.) - *pepeo*; Triba očistiti tu lužinu.

LJ

ljutac (im., m.r., jd.) - *poskok*; Ja biž priko stine, kad ono tamo, pravo u me gleda ljutac.

ljutika (im., ž.r., jd.) - *crni luk*; Uberi i malo ljutike.

M

maća (im., ž.r., jd.) - *maćeha*; Ona nije nikad bila dobra maća, ni meni ni njemu.

maja (im., ž.r., jd.) - *majka*; *kaže se još i mater*; Meni fali moja maja.

majden (im., m.r., jd.) - *rudnik*; Moj ćaća je radija cili svoj život u majdenu.

makinja (im., ž.r., jd.) - *stroj*; *kaže se i makina*; Donesi mi moju makinju za zalivanje loze.

manjkamenat (im., m.r., jd.) - *nestašica*; Ovo lito je manjkamenat od vode, sve će nam se u vrtlu osušit.

mastiti (gl.) - *gnječiti grožđe tako da nastane mošt*; Jučer smo cili dan mastili grožđe.

materinstvo (im., sr.r., jd.) - *imovina koju majka ostavlja svojoj djeci; ta imovina je ona koju je ona donijela u brak iz svoje porodice*; Kad dobije materinstvo, više neće bit sirota.

matrijal (im., m.r., jd.) - *materijal*; Pofalilo nam matrijala.

motika (im., ž.r., jd.) - *alat u zagori koji se sastoji od metalnog dijela- motike i držala koje se radi od drveta*; Njiva oće motiku, a ne molitvu.

muštuluk (im., m.r., jd.) - *poklon koji dobije onaj koji donosi lijepu vijest, poput vijesti da se muž vraća s bojišta, ili vijesti o rođenju djeteta; turcizam; glasnik se zove muštulugdžija, a on ide od osobe do osobe i posebno biva nagrađen od svakoga kome javi tu radosnu vijest; muštuluk može biti mnogo toga, od slatkiša do tkanih predmeta*; Darovali ga muštulukom.

N

načinjen (pridjev, m.r., jd.) - *ukrašen na poseban način*; Dvor ti je sav načinjen.

nagona (im., ž.r., jd.) - *žurba*; Ne mogu radit kad mi činiš nagonu.

nakarada (im., ž.r., jd.) - *rugoba; nakaza*; Ne znam ko bi tija takvu nakaradu.

nazuvci (im., m.r., mn.) - *vrsta obuće izrađena od vune; nosi se preko čarapa, a ispod opanaka*.
Di si mi posijala nazuvke?

neimanjstvo (im., sr.r., jd.) - *neimaština; bijeda; kaže se još i neimanjština; Cilog života pratilo nas neimanjstvo.*

ninati (gl.) - *ljuljati dijete u kolijevci; Ninala je dite cilu noć, al se nije primirilo.*

NJ

njag (im., m.r., jd.) - *vrag; sotona; kaže se i njava; Aj ća s njagom.*

njuverica (im., ž.r., jd.) - *nevina djevojka; Mater mu je uvijek kazivala da triba ženit njuvericu.*

O

obdanica (im., ž.r., jd.) - *dan od izlaska do zalaska sunca; Potira je krave na obdanicu.*

oblačina (im., ž.r., jd.) - *naoblaka; Spustila se oblačina na pojatu.*

oblaziti (gl.) - *obilaziti; Od kad je znala za sebe, oblazija ju je, pa je znala oduvik da će ju ženit.*

obojak (im., m.r., jd.) - *uložak израđen od sukna koji se stavlja u opanak; Nisi mi ni obojak, džabe se pušes.*

obor (im., m.r., jd.) - *izloženi, ograđeni prostor ispred tora; Sprati ovce u obor, smrknit će se skoro.*

odrišiti (gl.) - *odvezati; Baba je kesu odrišila.*

ogra (im., ž.r., jd.) - *dio špage koji žena koja nosi (prti) teret nosi ima oko vrata; Moja baba je bila mala i tanka, ali je svejedno prtila grane iz šume, sa ogrom pod vratom, ka i sve druge babe u selu. Priklopila bi se do poda skoro, od pustog tereta, pa je stajala često, da otpočine.*

ojkavica (im., ž.r., jd.) - *vrsta pjevanja u zagori; Moj je did Ilija piva ojkavicu i ponosija se time. Kad mu se ugasila svića, našla san kazetu s ojkavicom i sitila se kako smo ju slušali skupa, svaki put kad smo vozili u njegovon staron jugu.*

opanak (im., m.r., jd.) - *vrsta obuće koju su nosili svi, i muškarci i žene i djeca; donji dio opanaka radi se od životinjske kože; Crn ki opanak. Kad san dite bila, donila mi strina par opanaka da provan kako se nose.*

P

pačati se (gl.) - *miješati se u svašta*; Svekrva će se uvijek pačat snaji u posa.

panceta (im., ž.r., jd.) - *mlada slanina; suha slanina*; Razbij mi tri jaja s pancetom.

parče (im., sr.r., jd.) - *komad*; Daj mi parče kruva, ogladnija san.

parlati (gl.) - *pričati jako brzo i nerazumljivo*; Prikini parlat! Ništa te ne razumin.

pazar (im., m.r., jd.) - *sajam*; Di su kupila tu lipu veštu? Na pazaru.

pazariti (gl.) - *trgovati; kupovati; prodavati*; Onda, očemo il nećemo pazarit?

pegula (im., ž.r., jd.) - *nevolja; osoba koja stalno upada u nevolje*; Baš san pegula!

pendžera (im., ž.r., jd.) - *prozor; otvor u zidu; kaže se i ponistra*; Čekam te pod pendžerom.

perina (im. ž.r., jd.) - *prekrivač napravljen od perja*; Izvuci perinu, zaladilo je.

pinjur (im., m.r., jd.) - *vilica*; Osta ti je još samo jedan pinjur za oprat.

pitar (im., m.r., jd.) - *posuda za cvijeće*; Nemoj mi nosit ruže; lipe su, al ne traju. Puno mi je draže cviče u pitaru.

pitura (im., ž.r., jd.) - *boja; kaže se i tanga*; Sinoć san si prvi put sama opiturala kosu i lipo mi je izašla pitura. Otangala sam bili đemper, kad san ga stavila prat skupa sa šarenim vešom.

pobižanac (im., m.r., jd.) - *izbjeglica*; Ja sam pobižanac iz srca tvog.

pojata (im., ž.r., jd.) - *koliba koja se koristila za čuvanje alata, sijena, žita ili stoke*; Spustila se oblačina na pojatu.

prelo (im., sr.r., jd.) - *drugi naziv za silo; večernje okupljanje uz rad i zabavu; prelo se zove jer se tada prela vuna*; Sinoć smo se pogledavali na prelu.

prova (im., ž.r., jd.) - *proba*; Ovo ti je prva prova. Oš provat jopet?

R

rabota (im., ž.r.,jd.) - *rad; kaže se i rađa*; Kolko će me koštat tvoja rabota?

rabotati (gl.) - *raditi*; Šta mi dobroga rabotaš, prijio?

radnja (im., ž.r., jd.) - *trgovina*; U koliko uri se zatvara radnja?

rana (im., ž.r., jd.) - *hrana*; Kod nas u selu kuva se samo domaća rana.

razgrniti (gl.) - *raširiti rublje da se suši*; Oprala san sav veš i sad ga samo još triban razgrnit.

razigravanje (im., sr.r., jd.) - *dodatna partija koja se igra kad je neriješeno*; Oće bit razigravanja?

rđav (pridjev, m.r., jd.) - loš; *onaj koji ne valja; zao*; Rđavom čoviku se ne mere virovat.
rećina (im., ž.r., jd.) - naušnica; Negdi san posijala jednu rećinu i sad ju ne mogu nigdi nać.
revati (gl.) - ružno pjevati; *magareće glasanje*; Prikini više s tim revanjem, najidit ću se.
riceta (im., ž.r., jd.) - recept; Ne mogu kupit likariju bez ricete.
riga (im., ž.r., jd.) - pruga; Šta ti je lipa ta vešta na rige!
rondati (gl.) - *gundati*; *raditi nered dok se traži nešto*; Prikini rondat po mojin ormarima.

S

salamura (im., ž.r., jd.) - *voda u kojoj smo otopili sol; pac*; Noć prije kuvanja triba stavit meso u salamuru.
samar (im., m.r., jd.) - *drveno sedlo koje se stavlja na magarca ili konja na koje se kaći teret; teret se zove tovar, a tovarom se u zagori naziva i magarac*; Nosin svoj samar i ćutin.
sic (im., m.r., jd.) - *sjedalo*; U didovom jugu sicevi su bili od ovčje vune.
sijati (gl.) - *svjetlucati; sjajiti*; Sunce sije, a meni ladno.
sikiranje (gl.) - *nerviranje*; Dosta mi je sikiranja za danas.
silo (im., sr.r., jd.) - *isto što i prelo; okupljanje uz rad i zabavu*; Srce mi piva, sinoć san ga vidila na silu.
sinovac (im., m.r., jd.) - *bratov sin; nećak*; Iman dva sinovca, junaćine prave.
sinjal (im., m.r., jd.) - *kamen kojim se obilježava grob*; Di je sinjal, tu je grob.
sirnica (im., ž.r., jd.) - *uskrsni kruh*; Ne mere bit prava sirnica bez kore domaćega limuna.
skovrćiti (gl.) - *savinuti*; Stara se sva skovrćila od mižerje.
skužavati (gl.) - *isprićavati*; Skužajte, nije namjerno.
soparnik (im., m.r., jd.) - *tanka pita od špinata i češnjaka koja se peće ispod peke*; Nisan nikad poija bolji soparnik.
spiza(im., ž.r., jd.) - *hrana*; Najbolja spiza je uvik kod matere.
spuž (im., m.r., jd.) - *puž*; Ako skupiš dovoljno spuža, skuvat ćemo ih za večeru.
straj (im., m.r., jd.) - *strah*; Nisan se mogla maknit od straja.
svitla baja (im., ž.r., jd.) - *krijesnica; kaže se i svitnjak*; Vidija san svitlu baju sinoć.
svitnjak (im., m.r., jd.) - *vatra koja se pali za Sv. Ivana*; Tradicija je da dica priskaću priko svitnjaka, koji se pali za Sv. Ivana.

Š

šenica (im., ž.r., jd.) - *pšenica*; Kad se ono sije šenica? Za Svetu Lucu?

šesan /pridjev, m.r., jd.) - *lijep*; Ilija je bija šesan momak, pa ga je svaka cura gledala dok bi prolazija s ovcama na pašu.

šjora (im., ž.r., jd.) - *gospođa*; Šjora od rećina kaže da triba bušit uši.

špigeta (im., ž.r., jd.) - *vezica na cipeli*; Odrišena ti je špigeta.

špiglo (im., sr.r., jd.) - *ogledalo*; U staroj kući moga dida visilo je puknuto šiglo, s live bande od šporeta.

šporet (im., m.r., jd.) - *štednjak*; Ostavila san kolač da se ladi na šporetu.

šudar (im., m.r., jd.) - *marama*; Svaka je baba u zagori nosila šudar na glavi.

šugaman (im., m.r., jd.) - *ručnik*; kaže se i peškir; Ako se mislimo ić okupat danas, ne smimo zaboravit šugamane.

T

takujin (im., m.r., jd.) - *novčanik*; Doli u Dalmaciji dicu se vodi malu bušit uši. Moja baba se puno veselila tome još otkad san se rodila, pa me tog lita odvela u grad (U Solinu smo Split zvali gradom, a Solin ne.) da bušimo uši. Tamo se ja pripala, pa mi je dala takujin da se igran š njime, a ja jadna nebila, misto da se zabavin njime i ne mislin na pištolj, pobigla lipo niza skale, pa me bidna baba morala vatat po cilon gradu. Još i dan danas priča svima kako san joj ukrala takujin.

taraca (im., ž.r., jd.) - *velika terasa*; *od betona, gdje ljudi borave ljeti, dok su velike vrućine*; Moja mater je slabo podnosila litnje vrućine. Zato smo svako lito često spavali na taraci, s komarcima i češljevima (striga), šta je meni bilo ka pokora.

tarapana (im., ž.r., jd.) - *tuča*; Prikinite isti tren tu tarapanu!

tašna (im., ž.r., jd.) - *ženska torbica*; Sićan se kako mi je tetka dala svoju puknutu tašnu, za igrat se, a meni je bila najlipša na svitu. Bila san si sva ka gospoja dok san ju nosila. Uz nju san sparila i lipre rećine šta san ih načinila od materinih štipalica za robu.

teća (im., ž.r., jd.) - *posuda za kuhanje*; *kaže se i zdila*; Kod nas u zagori teća ti je i za kuvat i za servirat na stol.

terluk (im., m.r., jd.) - *nešto između čarape i papuče-terluci*; *nose se preko čarapa, a ispod opanaka*; *rade se od vune*; Izgubija san jedan terluk, sad mi ni ovi drugi ništa ne vridi.

titi (gl.) - *htjeti*; Tija bi obać sva mora dok san još mlad.

torbak (im., m-r-, jd.) - *torba*; Nosaj sam svoj torbak.

tovar (im., m.r., jd.) - *magarac*; Činiš od mene tovara. Nosaj sam svoj torbak.

triska (im., ž.r., jd.) - *pljuska*; *kaže se i pleska*; Oš' trisku?

U

ubiti se (gl.) - *udariti se*; Kuku meni, ubi se o stinu.

udalečiti (gl.) - *udaljiti se*; Najbolje da se udalečimo jedno od drugog.

ugrančana (pridjev, ž.r., jd.) - *pokvarena hrana (orasi, brašno, meso, npr.)*; Neću ti ja ist tih tvojih ugrančanih bajama.

umakniti se (gl.) - *udati se protiv volje roditelja*; Umakla se ona mala iz Vrlike.

ura (im., ž.r., jd.) - *vrijeme; sat*; Koja je ura? Koliko ima uri?

uvo (im., sr.r., jd.) - *uho*; Ne čujen više dobro na livo uvo.

uvrniti se (gl.) - *ugledati se u nekoga; početi sličiti na nekoga po nečemu*; Vidi malu šta se uvrnila na čaću.

V

vadica (im., ž.r., jd.) - *dječji duh; izmišljeno biće u koje se javlja u obliku djeteta*; Vadica mene ne more priplašit, samo rastužit.

vagun (im., m.r., jd.) - *vagon*; Imaš ti vagun sriće, sve mi se pari.

valiža (im., ž.r., jd.) - *kovčeg*; Sav moj život, moraš znati, u valižu more stati.

vantazirati (gl.) - *fantazirati; izmišljati*; Šta ga ti moreš vantazirat, to je čudo jedno.

vapor (im.,m.r., jd.) - *parobrod*; Moreš li pribrojiti koliko ima vapura u luci?

varba (im., ž.r., jd.) - *farba; pitura; boja*; Varba za zidove nije skupa, ako kupiš bilu boju.

važ (im., m.r., jd.) - *limenka*; Kakvi je to fažol iz važa? Kome je to lino skuvat pravog fažola?

vešta (im. ž.r., jd.) - *suknja*; Ala ti je lipa ta vešta. Di si ju kupila?

vinčanica (im., ž.r., jd.) - *vjenčanica*; U biloj vinčanici od čipke i satena, svaka cura je lipa.

vira (im., ž.r., jd.) - *vjera*; Vira mi moja brani da te volin.

vištica(im., ž.r., jd.) - *vještica*; Vištice ne postoje.

vrigati (gl.) - *pržiti*; Srdele se vrigaju na maslinovom ulju.

Z

zabaviti se (gl.) - *zadržati se negdje*; Jučer smo se previše zabavili na pazaru.

zagor (im., m.r., jd.) - *zalazak sunca*; Tu ti je najlipši zagor šta ćeš ga ikad vidit.

zapričiti (gl.) - *zatvoriti da se ne može otvoriti*; Zapriči ta vrata da bura ne uđe.

zavit (im., m.r., jd.) - *zavjet; svečano obećanje*; Dala sam zavit da ću svake godine dolaziti na isto mesto.

zeman (im., m.r., jd.) - *rok; vrijeme*; Nije još zeman za to, prikoviše si mlada.

zorba (im., ž.r., jd.) - *nasilje; napad*; Počinija je zorbu nad njen.

zvizdan (im., m.r., jd.) - *sunce po najvećoj vrućini; oko podne*; Kud si pošla usrid zvizdana?

Ž

žaliti (gl.) - *plakati; jaukati; naricati za mrtvom osobom*; Čula sam je sinoć kako žali i teško mi bilo.

žalovanje (im., sr.r., jd.) - *izražavanje sućuti zbog smrti člana obitelji*; Cila ulica je došla na žalovanje.

žeđa (im., ž.r., jd.) - *žeđ*; Blago će pokrepat od žeđe.

žugati (gl.) - *prigovarati; zanovijetati*; Daj prikini više sa tin žuganjem, dosta je bilo.

žugeša (im., m.r., jd.) - *muškarac koji stalno prigovara*; E, baš si pravi žugeša.

žugulja (im., ž.r., jd.) - *žena koja stalno prigovara*; Postala si prava žugulja.

8. Zaključak

Nakon Drugog svjetskog rata, dok su ostali dijelovi Dalmacije polako ali sigurno nastavljali svoj razvoj, jedan dio, zvan Dalmatinska zagora, ostao je skriven u zaleđu bujanja turizma i gospodarstva Dalmacije. Narod je postepeno napuštao sela koja su nekoć prštala životom i pjesmom, da se više nikad ne vrati. Pa ipak, ono nešto posebno u ljudima s kamena ne jenjava, ni u novom, gradskom svijetu. Grube su to ruke, ali nježna srca preko kojih je život pisao pjesme o rođenju djeteta, smrti voljene osobe i poštivanju onoga što ih je krijepilo za novi dan. Kad pomisle na Zagoru, ljudi često u misli prizivaju sliku krša i surove stvarnosti, no ja tamo vidim nasmiješena lica mojih predaka, koji su i u teškim trenucima imali snage da budu potpora jedni drugima. Vidim to u mojoj *babi* koja će uskoro obilježiti cijelo jedno stoljeće života, a vidim to i u svom ocu, koji će učiniti sve da pomogne ljudima oko sebe. Vidim to i u sebi, kad je teško i svi oko mene odustanu, ja sam još uvijek tu. Tiha je to snaga ljudi s kamena, koja se ne nadmeće, ali diše kroz godine, kao duh jednog naroda utkan u *riči, pisme i priče*. Upravo tu snagu želim podijeliti s djecom sa kojom radim. Premda tek na početku svoje karijere, primjetila sam da u svakoj skupini postoje djeca *rodom s kamena*. Zbog toga što smatram da je svrha nastanka bilo kojeg diplomskog rada upravo doprinos struci kroz mogućnost implementacije prezentiranog unutar ranog i predškolskog odgoja, kroz čitav rad sam pokušavala generirati poveznice između struke i odabrane tematike. Planiram iskoristiti pisanje ovog rada kao inspiraciju za prihvaćanje različitosti, gdje mogu organizirati aktivnosti poput manjih prezentacija od strane te djece, vezano uz kulturu i običaje Dalmatinske zagore. Ukoliko nakon toga ostala djeca iskažu interes za temu, postoji mogućnost i resursi da se pokrene projekt. Unutar tog projekta postoji mogućnost da kod nas u skupini gostuju djedovi i bake koji nas sve zajedno mogu naučiti mnogo o Zagori, iz prve ruke. Osim pjesme koju sam napisala korištenjem svojeg *Malog rječnika govora Dalmatinske zagore*, osmislila sam i slikovnicu koja na zabavan način nudi uvid u kulturu Zagore. Tekst je moj, ali djeca će sudjelovati kao ilustratori, za što vjerujem da će pokazati veliki interes. Također planiram unutar projekta Zagora osmisliti radionicu na kojoj će se izrađivati ukrasi korištenjem tradicionalnih materijala i vještina, poput *kukičanja*. Kukičanje je vještina koju je moja majka naučila u ranom djetinjstvu od jedne stare i mudre žene čije je blago moja majka čuvala uz svoje, kad god to ona sama nije mogla. Uza sve to, ostaju nam razne glazbene aktivnosti korištenja tradicionalnih glazbala, isprobavanja ojkavice, plesa u kolu te razne dramske aktivnosti poput uvježbavanja i prezentiranja običaja Dalmatinske zagore, u kojima će djeca zasigurno uživati.

Literatura

1. Alaupović Gjeldum, D. (1994). *O tradicijskoj nošnji drniškog kraja*. Etnologica Dalmatica. 3, 23-24
2. Belamarić, J. (2010). *Dalmatinska zagora: kulturno-povijesni vodič Zagore Splitsko-dalmatinske županije: Zagora, Klis, Cetinska krajina, Biokovo, Imotski, Vrgorac*. Splitsko-dalmatinska županija: Turistička zajednica županije splitsko-dalmatinske.
3. Bošković-Stulli, M. (2003). *Narodne pjesme iz Dalmacije-priobalje i zaleđe*. Narodna umjetnost. 40/2, 41-59
4. Bulić, S. (2016). *Nijemo (gluvo) kolo Dalmatinske zagore*. God. Titius. 9, 263-268
5. Čulum, N. (2004). *Zbornik o Zagori*. Split: Vekograf.
6. Dragić, M. (2008). *Etnografsko-filološki prinosi tradicijskoj kulturi drniškog kraja*. God. Titius. 1/1, 167-205
7. Galić, J. (2016). *Prozodijske osobitosti govora Niskoga u Dalmatinskoj zagori*. Zb. rad. Filoz. fak. Split, 9 (2016), 37-56
8. Lisac, J. (2003). *Hrvatska dijalektologija 1*. Zagreb: Golden marketing.
9. Mićanović, K. (2006). *Hrvatski s naglaskom*. Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. 30/1, 121-130
10. Rapanić, Ž. (2000). *Solin, grad i spomenici*. Solin: Turistička zajednica grada Solina.
11. Vukosav, B. (2011). *Geografsko ime Zagora i njegova pojavnost na područjima dalmatinskog zaleđa u odabranom novinskom mediju*. Geoadria. 16/2, 261-281
12. Vukosav, B. (2015). *Percepcija prostornog obuhvata Zagore u odabranim kartografskim izvorima*. KIG. 23/14, 20-36
13. geni. com <https://www.geni.com/projects/Dalmatinska-Zagora-Dalmatian-Hinterland/41360>, pristupljeno 1. 9. 2020.
14. www.gajde.com 1. 9. 2020.
15. Narodni. net <https://narodni.net/tradicionalni-obicaj-umicanja-ili-vodenja-djevojaka/>, pristupljeno 1. 9. 2020.
16. Videozapis *Dalmatinska zagora, narodni običaji* (veljača, 2013). <https://www.youtube.com/watch?v=kB1Kimu-Q-M>, 29. 8. 2020.
17. Videozapis *Nijemo kolo, silent circle dance of the Dalmatian hinterland* (2008). <https://www.youtube.com/watch?v=69LOMscp5QU>, pristupljeno 29. 8. 2020.

IZJAVA

o samostalnoj izradi rada

Izjavljujem da sam ja, Tina Dimić, samostalno napisala ovaj rad na temu *Mali rječnik govora Dalmatinske zagore*, dok je istraživanje literature i prikupljanje građe provedeno uz pomoć obitelji i mentora, prof. dr. sc. Đure Blažeke.

U Zagrebu, 22.8.2020.

Potpis: